

תשובות הגר"ח

עירובין

ש. עירובין י"ח ב'. וא"ר ירמיה בן אלעזר כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה שוב אינו נחרב שנ' ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. ופרש"י וז"ל, ולא אמר איה עושי. כו' והריני חרב מי שנותן זמירות של תורה בלילה ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק עכ"ל, צ"ב מהא דאמרי' (סוטה ל"ה א') דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד"ת זמירות שנ' זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי כו'.¹ ועתה מצאתי שהגרע"א בגליון הש"ס ציין לעירובין כאן ולמהרש"א בח"א כאן, ותי' המהרש"א ויש ליישב דהכא בלילה קראן זמירות ע"ש שנשמעין בה בקול למרחוק כזמירות הללו עכ"ל, אך עדיין צ"ב דדלמא מה שאמר דוד המע"ה זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי התכוין דוקא ללילה ומנלן לרבא דקאי על היום ולומר שדהמע"ה נענש.

ת. לא הזכיר לילה.²

¹ ועי' בזה בס' תשובות הגר"ח ח"ב מהדורת תשע"ג תשובות תתשפ"ו-ז יעו"ש.
² בעזה"י עלה ברעיוני לבאר מה שאמר דוד המלך ע"ה ומה ה' הטענה, והוא, ע"פ מה דאיתא (שבת ק"ו ב') א"ל גמרא גמור זמורתא תהא, ופרש"י וז"ל, זמורתא תהא. אומר השמועה בזמירה בעלמא בלא צורך עכ"ל, ובביצה ר"פ אין צדין (כ"ד א') פרש"י וז"ל אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא. משל שוטים הוא כמו זבון וזבין תגרא איקרי (ב"מ מ' ב') כך גמרא גמור אומר לתלמיד שוטה למוד הן אמת הן שיבוש ויהא לך לזמר ושיר עכ"ל (והוסיף רש"י כאן בשבת תיבת ושיר כדי לבאר דמה שכתב לזמר היינו לזמירות), ולפי"ז ה"פ, דהנה חוקים ה"ז מצות שאין אנו יודעים את טעמם [ואומות העולם מונין את ישראל כו' כדפרש"י ר"פ חוקת יעו"ש], וזהו מה שאמר דוד המלך ע"ה זמירות היו לי חוקיך היינו שהחוקים הם לי כמו זמירות כיון שאיני יודע טעמם, וכאותו תלמיד שוטה שלומד גם אמת וגם שיבוש וזה נעשה לו לזמר ושיר, ודקדק לומר חוקיך ולא מצותיך כו' כי החוקים הינם מצות שאין אנו יודעים טעמם ומשא"כ שאר מצות כו', ומ"מ ה' טענה ע"ז דכיון שאליבא דאמת יש לחוקים טעם אלא שהטעם לא נתבאר לנו לכן א"א לומר ע"ז זמירות, ואפילו ל'י', והקב"ה מדקדק עם צדיקים, וק"ל.
עוד יל"פ ע"ד הדרוש דכיון שביקש דוד המע"ה שתהלים יחשב כנגעים ואהלות כדאיתא בילקוט תהלים ס' תרע"ח [וס"ל למרן שליט"א דכיון שלא מצינו שהקב"ה לא הסכים עמו, ה"ז כתורה ממש, עי' בתשובות מרן שליט"א לעיל ברכות ג' ב' ד"ה בהנ"ל יעו"ש] לכן אמר זמירות היו לי חוקיך והיינו התהילים שהם זמירות היו לי כמו חוקיך דהיינו התורה ממש, והטענה היה דאחר שהקב"ה הסכים עמו שיחשב כנגעים ואהלות שוב אין ראוי לקרוא לזה זמירות, מיהו יש לדחות כי אף שזה נחשב כתורה ממש מ"מ מידי זמירות לא נפקא וכמו שאומרין פוסקי' דזמרה'.
והנה יש לשאול דהנה בסוטה שם פרש"י וז"ל, זמירות היו לי חוקיך. כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני עכ"ל, וכיון שכן לכאן' למה לא מייתי לקרא מפורש יותר והיינו מ"ש דוד המלך ע"ה לולי תורתך שעשעי וגו', וי"ל דיש שעשעי הבא מהתורה ויש שעשעי הבא מזמירות והם שני סוגי שעשועים והטענה היה ששעשועים הבאים מהתורה הם שעשועים אחרים משל זמירות וא"א לקרות לשעשעי התורה זמירות וק"ל.

ש. עירובין ל"ו א'. בעא מיניה רבא מרב נחמן כבר זו היום חול ולמחר קדש ואמר עירבו לי בזה מהו כו'. פרש"י וז"ל, מהו. הואיל ובין השמשות ספק הוא חיישינן דילמא קודם קניית עירוב חל עליה הקדש ואין מערבין בהקדש או לא אמרינן הכי עכ"ל, והיינו (כך ראיתי מסבירים דברי רש"י) שרבא מסתפק בכוונתו של המקדיש האם דעתו שיחול ההקדש על הככר ברגע הראשון של כניסת השבת וא"כ בתחילת ביה"ש שיתכן שזה כבר לילה והתחיל יום השבת, ישנו צד שחל ההקדש וממילא לא יקנה העירוב שביתה, או שמא דעת המקדיש שיחול ההקדש על הככר בזמן שהוא ודאי חולין הוא וממילא עירובו עירוב. ע"כ. ויש לשאול, אמאי לא אמרינן, דכיון שאמר המקדיש 'עירבו לי בזה' ה"ז גילוי דעת שהוא לא התכוין [שזה יקנה שביתה³] בביה"ש ולא הוי עירוב, רק הוא התכוין [שזה יקנה שביתה⁴] משחשיכה והוי עירוב, כי אם נימא שהוא התכוין [שזה יקנה שביתה⁵] בביה"ש איך הוא אומר ועירבו לי בזה והרי בהאי גונא אי"ז עירוב ועל כרחנו דכיון שאמר עירבו לי בזה הרי הוא נתכוין [שזה יקנה שביתה⁶] רק משחשיכה, ומאי מספקא לן.

ת. הוא טעה.⁷

ש. עירובין ל"ו ב'. פרש"י וז"ל, מרי דמתא. צריך הוא לפיים או לצעוק עכ"ל, לכאור' צ"ב היאך זה מותר בשבת. ולא משמע דמיירי הכא בצרכי רבים⁸. ולכאור' צ"ב.

ת. למה לא משמע.⁹

³צ"ל: שיחול ההקדש.

⁴צ"ל: שיחול ההקדש.

⁵צ"ל: שיחול ההקדש.

⁶צ"ל: שיחול ההקדש.

⁷לכאור' היינו טעה וסבר שאפשר לערב בהקדש. או, טעה וסבר שהשביתה חל רגע קודם בין השמשות.

⁸כמבואר באו"ח סי' ש"ז דצורך יחיד אסור וצרכי רבים מותר, והטעם דצרכי רבים מותר עי' במשנ"ב שם ס"ק כ"ח דצרכי רבים הוי כצורך מצוה יעו"ש.

⁹היינו, דעל כרחך מיירי בגמ' הכא בצרכי רבים, כי הרי בצרכי יחיד אסור [כמבואר באו"ח סי' ש"ז יעו"ש] וודאי דהגמ' לא מיירי בא' שעושה עירוב לדבר איסור.

ש. עירובין שם. ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה.¹⁰ הנה לפי"ז נמצא¹¹ דמתני' מיירי באחד רבו ואחד חבירו, ולכא' קצת צ"ב מנלן¹² להעמיד המשנה באופן זה שאחד הוא חבירו, דלכא' מסתימת הלשון¹³ משמע דמיירי בשניהן רבותיו דוקא.¹⁴ ת. דבר שכיח.¹⁵

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, למה נימא דניחא ליה בחבריה טפי מרביה. (ולשבר האוון, אילו מרן שליט"א (רביה) ה' מגיע לומר דרשה, וכן חבירי (ת"ח), ודאי הייתי מעדיף ורוצה לבוא לשמוע דרשת מרן שליט"א). ת. בודאי אינו כלל.¹⁶

ש. עירובין שם. אדרבא ליתא לדאיו ממתניתין לא סלקא דעתך דהא שמעינן ליה לרבי יהודה דלית ליה ברירה דתנן הלוקח יין מבין הכותים כו'. פרש"י וז"ל, אדרבא ליתא לדאיו. דמתניתין עיקר וההיא ברייתא היא. לא סלקא דעתך. לאפוקי לההיא דאיו עכ"ל, והנה כתבו התוס' וז"ל, דתנן כו' דתניא גרסינן דבמשנה בדמאי פ"ז ליכא אלא מילתיה דר"מ לחוד כו' עכ"ל, והשתא לכא' צ"ב טובא דאם ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ברייתא היא ולא משנה א"כ מאי משני לא סלקא דעתך כו' דהרי כל הקושיא ה' משום דמתניתין עיקר וההיא דאיו ברייתא היא, ואם גם הא דהלוקח יין כו' ברייתא היא א"כ מאי משני. ולכא' צ"ב טובא. ת. ברייתא מפורסמת.¹⁷

¹⁰הנה ליתר ביאור בכוונת השאלה והתשובה צריך להוסיף כמה מילים, אך אין ניתן לשנות נוסח השאלה ששלחנו קדם מרן שליט"א ולכן נוסיף הדברים בהערות כדלהלן.

¹¹צ"ל: הנה לפי"ז נמצא דמבואר בדברי רבי יהודה דפליג את"ק, דת"ק דמתני' מיירי נמי כו'.

¹²תיבת 'מנלן' נמחק.

¹³צ"ל: דלכא' מסתימת הלשון דקתני בדברי ת"ק בא חכם כו' בא לכאן ולכאן משמע דמיירי כו'.

¹⁴צ"ל: בשניהן רבותיו דוקא כי בשביל חכם חבירו לא שכיח שיטרח כולי האי לעשות עירוב ולילך ד' אלפים אמה.

¹⁵היינו, דמ"ש במשנה בא חכם לכאן ולכאן שפיר מתפרש גם על אופן זה שחכם אחד הוא רבו וחכם אחד הוא אינו רבו כי הוא דבר שכיח שיש חכם שהוא אינו רבו אלא חבירו והולך ללמוד אצלו.

¹⁶היינו, דודאי יש פעמים דניחא ליה טפי בחבריה, והטעם בזה י"ל שהוא משום הא דאמרי' (תענית ז' א') והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי כו'.

¹⁷היינו, דהנה יש כאן משנה א' נגד ב' ברייתות (להתוס' דזהו ברייתא) והיינו מתניתין דידן דנתבאר בה דר"י ס"ל יש ברירה, וברייתא דאיו וברייתא דהלוקח יין דנתבאר בהו דר"י ס"ל אין ברירה, והשתא אי ה' הברייתא דהלוקח יין ברי' שאינה מפורסמת הוה אמרין דגם הברייתא דאיו וגם הברייתא דהלוקח יין הרי המה ברייתות משובשות מאחר שיש משנה שנתבאר בה דלא כן והמשנה חזקה יותר ואינה משובשת, אבל השתא שהברייתא דהלוקח יין היא ברייתא מפורסמת א"כ על כרחך דהיא אינה ברייתא משובשת וכיון שכן הרי היא סייעתא לברייתא דאיו, וכיון שכן נמצא שהמה ב' ברייתות כנגד המשנה

ש. עירובין ל"ז א'. עולא זוזי זוזי קתני דברי רבי מאיר ור' יהודה, ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין. לכאור' קצת צ"ב מהא דאמר' להלן סוף ע"ב אמרו לו לר"מ אי אתה מודה כו' דזה משמע דדוקא ר"מ קאמר כן ולא גם רבי יהודה, דאי גם ר"י קאמר כן למה הקשו דוקא לר"מ. ת. פגשוהו.¹⁸

ש. עירובין ל"ח ב'. אלא הא דאמר רב יהודה עירב ברגליו יום ראשון מערב ברגליו יום שני כו'. לכאור' אמאי הקשו מרב יהודה, דהו"ל להקשות מברייטא דלעיל סוף ע"א דאמר' התם ת"ר עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני כו' דברי רבי כו'. ת. א. הקשו מההלכה כבתראי.¹⁹
ב. משום דפלוגתא היא.²⁰

ש. עירובין מ"ב ב'. אמר רב הונא לא על ידי משיכה. לכאור' צ"ב דא"כ מאי קאמר בברייטא 'מותר לטלטל בכל העיר כולה' דכי ישנה מציאות שיוכל למשוך מקצה העיר אל המקום שנמצא בו בחצי העיר ע"י משיכה בידו, והרי זה דבר שאינו אפשר להיות, ולכאורה לשון הברייטא הנ"ל משמע דמיירי באופן שיוכל להגיע לקצה העיר ג"כ, ואיך זהו אפשרי ע"י משיכה. (ואולי הדבר אפשרי ע"י שמושך חפץ מקצה העיר ע"י חוט, אך לכאור' זהו דוחק להעמיד הברייטא רק באופן כזה שמושך ע"י חוט). וקצת צ"ב.
ת. בעיר קטנה.

ש. עירובין מ"ג ב'. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנסם.²¹ הנה הני בני אדם פרש"י דמיירי באנשים

ולכן קאמר רב ליתא למתניתין מההיא דאיו. [ואי תיקשי כיון שהברייטא דהלוקח יין היא הברייטא המפורסמת ולא הברייטא דאיו א"כ למה רב קאמר ליתא למתניתין מההיא דאיו ולא קאמר ליתא למתני' מההיא דהלוקח יין, זה אינו קושיא, כי י"ל דרב הכי קאמר דהנוסח הנמצא לפנינו במשנה בה מבואר דר"י ס"ל יש ברירה אינה הנוסחא הנכונה כי מצינו ברייתא דאיו שם איכא נוסחא אחריתי בה מבואר דר"י ס"ל אין ברירה, ואמנם עדיין מנין דהנוסח שבברייטא דאיו היא הנוסחא הנכונה, וע"ז הביא הברייטא דהלוקח יין שהיא ברייתא מפורסמת וודאי נכונה היא, ראייה לברייטא דאיו, ודו"ק].

¹⁸ היינו את ר"מ ולכן הקשו לר"מ, אבל באמת הקושיא היא גם לר"י.

¹⁹ היינו דרב יהודה הוא בתראי.

²⁰ היינו דדברי רבי ה"ז שנוי בפלוגתא דהאיכא תנא דפליג ולכן הקשו מרב יהודה שהוא בסתמא.

²¹ ע"ע בהלכה זו בס' תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתתרע"ג, ועוד שם, יעו"ש.

שעירבו ועי"כ היו יכולין לצאת מחוץ לתחום. אמנם במאירי²² פירש דמיירי בנכרים שאינם מוזהרים שלא לצאת חוץ לתחום, והנה להלן מ"ד ב' אמריןן והא דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי לדעת הוה, שלא לדעת הוה, והשתא להמאירי דמיירי בנכרים אמאי הי' צריך שיהי' שלא מדעת. (ושמא יש בזה איסור אמירה לנכרי, לומר לו שעושין אותו מחיצה). וצ"ב.

ת. נכון (דהוי אמירה לנכרי).

ש. עירובין מ"ד ב'. מתני'. מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים אמה לכל רוח. הא דתנן ואמרו לו, יש לשאול האם יש חיוב לומר לו. (והנה לפעמים הי' יכול לקרות שאף שנותנים לו אלפיים אמה לכל רוח מהמקום שנאמר לו מ"מ אי"ז מקום נוח לו להיות בו וכגון שכל האלפיים החדשים נמצא מחוץ לתחום העיר, וא"כ נחוש גם בהאי גונא שלא ירצה מתחילה לילך להציל מחשש זה שמא פתאום יודיעוהו שאינו צריך להמשיך לילך ועלול לישאר במקום שאין הוא טוב לו, ולא מצינו כאן שחוששים כן, ואמאי, ושמא מכח שאלה זו נימא שאין חיוב לומר לו שאינו צריך לילך וצ"ב).

ת. אולי מצוה.²³

ש. עירובין מ"ה א'. א"ל רבה בר בר חנה לאב"י ומדר"א קמותבת ליה למר. פרש"י וז"ל, ומדרכי אליעזר אותבת ליה למר. הא פליגי רבנן עליה במתני' עכ"ל, לכאור' צ"ב מאי קשיא, והרי לעיל מ"ד א' נתבאר דהלכתא כרבי אליעזר, דאמרי' התם אלא ודאי בדלא מלו גברי עסקינן ודר' אליעזר קמיבעיא ליה, ועל זה השיב רב נחמן לרב חסדא (לעיל מ"ג ב') עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס והיינו שהלכה כרבי אליעזר. ולכאור' צ"ב.

ת. דילמא הוא ס"ל כרבנן.²⁴

²²מש"כ 'במאירי' אינו מדוקדק, כי במאירי כתב 'עכו"ם או ישראל שעירבו', אמנם שו"ר מובא מרבינו יהונתן כעין הלשון שכתבנו בשאלה והיינו נכרים 'שאינם מוזהרים שלא לצאת חוץ לתחום', ואף שזהו ג"כ כוונת המאירי כמבואר מתוך דבריו מ"מ אי"ז כתוב בלשון במפורש. וליתר דיוק כתבנו הערה זו.

²³היינו, דודאי אין לומר שזה חיוב, ואי הוי מצוה או לא, 'אולי' הוי מצוה. והיינו דמ"ש במשנה 'ואמרו לו' פירושו אם אמרו לו אבל לעולם באמת אין צריך לומר לו, והטעם כנ"ל בשאלה שא"כ לא ירצו לצאת וכמו שמצינו כע"ז בהלכות שבת סי' ... ובהלכות ת"ב סי' ... שהתירו לו לחזור מטעם שאם יהיה לו אסור לחזור לא ילך כלל יעו"ש. (ואולי אין כוונת מרן שליט"א כהנ"ל, אלא כוונתו כפשוטו שאולי יש מצוה [אבל לא לומר שזה מצוה ולא חיוב כהנ"ל] ואם זה מצוה ממילא יתכן שזה כבר חיוב. אמנם יותר נראה שהכוונה כמו שכתבנו בתחילה).

²⁴היינו, דילמא רבה בר בר חנה לא ס"ל כרב נחמן שהלכה כרבי אליעזר אלא ס"ל שהלכה כרבנן.

(אך יש לדקדק למה כתב מרן שליט"א 'דילמא', ושמא כוונת מרן שליט"א היא כך, דרבה בב"ח הק' לאב"י, ומדר"א קומבת ליה למר פי' לרבה, והרי רבנן פליגי על ר"א ודילמא רבה ס"ל כרבנן ולא כר"א, ואם רבה ס"ל כרבנן ממילא א"א להקשות על רבה מרבי אליעזר.

אמנם בתוס' ד"ה ומדרכי אליעזר מבואר דכוונת רבה בב"ח להק' לאב"י דרבה 'ודאי' ס"ל כרבנן ולא רק 'דילמא' יעו"ש, ואולי לרש"י אינו כן, ויל"ע).

ש. עירובין שם. מאי קמבעיא ליה אילימא אי שרי אי אסור הרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים כו'. ראיתי מובא מכמה אחרונים, שלפי הבנת הגמ' עתה, מוכח שמותר לשאול מאורים ותומים בשבת וצירוף האותיות לא נחשב לכתיבה האסורה בשבת, ע"כ. וחשבתי האם אחר תשובת ה', כשהאותיות כבר אינן מאירות אם זה חשיב מוחק. (וכאן לכאור' י"ל דשמא שייך נידון אי הוי כותב כי כיון ששואל גורם כתיבה, אבל לענין מוחק הרי זה לא נמחק על ידו רק מאליו ולא מפני ששאל²⁵).

ת. הוא לא עשה כלום.²⁶

ש. עירובין שם. תניא כו' משם ראייה שמא בלבו היתה. פרש"י וז"ל, בלבו היתה. כשישב שם היה יודע שהוא בתוך אלפים למקום שביתתו עכ"ל, לכאור' צ"ב דא"כ אמאי באמת לא נכנס לעיר ולמה לן חוץ לעיר (וגם למה לא נכנס עד שאמרו לו שהוא בתוך תחום העיר).

ת. כנראה לא הי' בכדי שיעשה.²⁷

ש. עירובין שם. משם ראייה כו' או בית המדרש מובלע בתוך תחומו היה. והיינו, לכן לא המשיך לילך בעיר מעבר לבית המדרש, וקצת יש לשאול למה לא הוכיחו דבאמת הכי הוה עובדא, והיינו מגופה של מעשה, כי לכאורה אמאי נכנס וישב בבית המדרש ודרש כל היום כולו, דלמה לא הלך להתארח אצל בני העיר ולסעוד אצלם סעודות השבת ולנוח מטורח הדרך והלילה שעבר מפני עונג שבת המחייב סעודות ומנוחה, ואלא על כרחך שבית המדרש היה סוף תחום שלו ולכן לא המשיך לילך עוד וזהו מ"ש שישב כל היום כולו בבית המדרש והיינו כי מדינא לא הי' יכול לילך יותר משם. ומצינו שבית המדרש הי' חוץ לעיר בתוך התחום לקמן ע"ג א' רש"י

²⁵ אבל עדיין יש גם לומר שכל המחיקה היא תוצאה כן של זה ששאל. ויל"פ.

²⁶ לכאור' היינו דאין זה מחיקה. ושו"ר אריכות קצת בכל נידון זה בילקוט ביאורים הנדפס בגמרא מהדורת מתיבתא בעירובין כאן יעו"ש השיטות בזה.

²⁷ לכאור' כוונת מרן שליט"א ליישב רק ב' שאלות ראשונות (ועיין להלן בפסיקא ואמנם), והיינו, דמה שלא נכנס לעיר ונשאר ללון חוץ לעיר, היה זה משום שזה לא הי' בכדי שיעשה והיינו שנהיה חושך לילה ולא היה יכול להמשיך לילך מפני סכנת הדרכים בחושך.

ולענין שאלה בתרא, שו"ר מובא דבשפת אמת כבר כתב עלה שהכוונה כאן שר"ט התנה שאם הוא נמצא בתוך התחום הרי הוא קונה שביתה בעיר אלא שהוא לא ידע אם הוא באמת תוך התחום או לא עד ששמע מהרועים שהוא אכן נמצא בתוך התחום לעיר.

ואמנם יתכן לומר עוד [ויתכן שזהו בכלל תשובת מרן שליט"א], דבאמת לא הוצרך להרועים כלל כדי לדעת אם הוא נמצא בתוך התחום או לא, כי באמת הוא ידע לבדו שהוא נמצא בתוך התחום וכמ"ש ברש"י, אלא דהכי הוה עובדא שהם אמרו לו שהוא נמצא בתוך התחום קודם שהוא הספיק לצאת לדרכו לעיר, ומה שהוא לא נכנס לעיר מאתמול הי' משום החושך ולא הי' בכדי שיעשה שיספיק להגיע לעיר בעוד אור יום וכן"ל אבל לא בגלל שלא ידע אם הוא בתוך התחום או לא וכן"ל. ודו"ק.

ד"ה בבי רב, ולכן לא הלך ר"ט להתארח בבתיים שלפני הבית המדרש והיינו כי לא היו בתים שם מאחר שהי' זה חוץ לעיר בתוך התחום. ולמה לא הוכיחו זאת לרבי יהודה וכן"ל.

ת. יכול לבוא לבתים שבשורת הבית.²⁸

ש. עירובין מ"ו ב'. אמר רב אסי אף אני לומד רבי יוסי ורבי שמעון הלכה כרבי יוסי דאמר רבי אבא אמר רבי יוחנן רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מבעיא כו' אמר רב משרשיא ליתנהו להני כללי מנא ליה לרב משרשיא הא אילימא מהא דתנן ר"ש אומר למה הדבר דומה לג' חצירות כו' ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כרבי שמעון ומאן פליג עליה רבי יהודה והא אמרת רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה אלא לאו ש"מ ליתנהו ומאי קושיא דילמא היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר. לכאן צ"ב הראיה, דאילו מי שאמר 'הלכה כרבי שמעון' ה"ז רב ואילו מי שאמר 'רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה' ה"ז רבי יוחנן וכן"ל, וכי גברא אגברא קא רמית, ומה הראי' מזה שרב אמר הלכה כר"ש שליתנהו להני כללי של רבי יוחנן שאמר שאין הלכה כרבי שמעון, ולכאורה צ"ב טובא. (ואף הגמ' לא דחתה הראי' אלא משום דילמא היכא דאיתמר כו', אבל לא דחתה משום השאלה הנ"ל וצ"ב).

ת. נתקבל הפסק לכו"ע.²⁹

ש. עירובין מ"ז א'. ומאי קושיא דלמא לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל דאמר הלכה כרבי מאיר בגזירותיו. לכאן צ"ב למה נאמר דכוונת רבי יוחנן באומרו הלכה כרבי יוסי לאפוקי מרבי מאיר³⁰ (ולא עוד אלא עד כדי כן שמפני זה כבר אנו אומרים דאין ראייתו דרב משרשיא מכאן), דבשלמא אם הי' לנו הכרח לומר דרבי יוחנן בא לאפוקי כאן מרבי מאיר³¹, או

²⁸לכאן' כוונת מרן שליט"א כך היא, דהנה אף שכתבנו בשאלה שבית המדרש היה מחוץ לעיר, וא"כ לא היו שם בתים ולכן נכנס דוקא לבית המדרש וכן"ל, מ"מ כאן במעשה דרבי טרפון מוכרחים לומר שבית המדרש היה בתוך העיר שהרי בברייתא קתני 'אמרו לו רבי הרי העיר לפניך הכנס נכנס וישב בבית המדרש' כו' והרי לנו בהדיא שבית המדרש שהלך לשם היה בתוך העיר, אלא די"ל דאף שלא היה הבית המדרש מחוץ לעיר ממש [וכדמוכח לעיל מלשון הברייתא] מ"מ יתכן שהיה הבית המדרש הזה בגבול העיר [ובזה יתיישב קצת ממש"כ רש"י להלן ע"ג א' וכן"ל], וזהו מש"כ מרן שליט"א שהוא יכול לבוא לבתים שבשורת הבית והיינו לבתים שהיו בשורת הבית המדרש, והבן.

²⁹היינו, דהיה ידוע לה לגמרא שדברי רב שהלכה כרבי שמעון הם עיקר ועל כן דחו כאן את דברי רבי יוחנן שאמר הלכה כרבי יהודה.

³⁰הכוונה, לאפוקי מדשמואל [והיינו הא דאמר' לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו].

³¹כן"ל.

שרבי יוחנן הי' מפרש זאת, א"כ הוה ניחא, אבל השתא שאינו כן למה נבוא אנו ונאמר דר"י בא לאפוקי מר"מ³² (ושעל כן אין ראייה מכאן לדברי רב משרשיא).

ת. סברא הוא.³³

ש. עירובין מ"ז ב'. אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי נכרי אין קונין שביתה למאן אילימא לרבנן פשיטא השתא חפצי הפקר דלית להו בעלים אין קונין שביתה חפצי הנכרי דאית להו בעלים מיבעיא. יש לשאול למה הוא כ"כ פשיטא, שהרי לכאור' היה מקום לומר דחפצי נכרי קונין שביתה מטעם שהנכרי הוא לאו בר שביתה, דיתכן סברא דדוקא אם הי' הנכרי בר שביתה היו חפציו הולכים אחריו אבל השתא שאינו בר שביתה א"כ אין חפציו נגררים אחריו וממילא יקנו שביתה לעצמם, ועל זה קמ"ל רבנן³⁴ דאעפ"כ חפצי נכרי אין קונין שביתה אף שהוא אינו בר שביתה. וא"כ אמאי קאמר 'פשיטא' די"ל שהוא חידוש וכהנ"ל.

ת. גוי כבהמה.³⁵

³²כנ"ל.

³³ביאור השאלה והתשובה כך הוא: הגמרא [על פי רש"י] שואלת [על מה שרצינו בגמרא לומר שרב משרשיא התכווין] אולי כן יש את הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי' לא שכיון שיש גם את הכלל 'הלכה כרבי מאיר בגזרותיו' [והכלל הזה יכול רבי יוחנן ג"כ לסבור אותו במקום שרבי מאיר חולק על תנא שאינו רבי יוסי' עכ"פ], כאן נעשה כמו סתירה בין ב' הכללים, שמצד אחד ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי', ומצד שני כאן רבי מאיר הרי מחמיר והרי הלכה כרבי מאיר בגזרותיו, ולזה הוצרך ר' יוחנן להוסיף [בנוסף על הכלל שר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי' בשאר מקומות] שגם כאן הלכה כרבי יוסי', וממילא שואלת הגמרא אי אפשר לך לומר שמכאן היה יכול ר' משרשיא לומר דליתנהו להני כללי.

והשאלה [הנ"ל בשאלה למרן שליט"א], כיון שאמר ר' יוחנן ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי', נאמר שבפשוטו הכוונה היא שבכל מקום כך הוא ואפילו במקום שר"מ מחמיר [בלי הוצרך של ר' יוחנן לומר שכאן בפרטות הלכה כרבי יוסי'] וממילא יחזור שיש ראייה לרב משרשיא מכאן.

והשיב מרן שליט"א: סברא הוא. כלומר, שיותר יש לומר שהכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי' ישאר נכון, וכאן ר' יוחנן הוצרך לומר שהלכה כר' יוסי' כי כאן כלל זה מתנגש עם הכלל של הלכה כר"מ בגזרותיו, ויותר יש לומר כך מאשר לומר שהלכה כרבי יוסי' כולל גם במקום שמתנגש עם הלכה כרבי מאיר בגזרותיו, כי אין זה דבר רחוק לומר שר"מ ורבי יוסי' הלכה כרבי יוסי' לא כולל במקום שר"מ גזר, ועוד, כל עוד שאפשר ליישב את מי שאמר את הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי' עם ראייה כזאת הכלל ר"מ ור"י הלכה כרבי יוסי' ולומר שטעה מי שאמר בשם רבי יוחנן שיש כלל כזה ואמר זאת לא בשם רבי יוחנן אלא בשם עצמו. ע"כ הביאור כפי שביאר חכ"א שליט"א.

³⁴צ"ל: לרבנן.

³⁵לכאור' צ"ב בכוונת התשובה, כי לכאור' אין כוונת התשובה לומר, שגוי אין לו חפצים כמו בהמה שאין לה חפצים, כי הרי האמת הוא שלגוי כן יש חפצים וכדחזינן ממ"ד גזל גוי אסור וכיו"ב, וכדחזינן נמי מהגמ' הכא גופא דאמר' חפצי נכרי אין קונין שביתה מטעם שהנכרי לאו בר שביתה ולהכי גם חפציו לא קונים שביתה וחזינן דחפציו של הנכרי נגררים אחריו, וכיון שכן צ"ב דא"כ מה כן הכוונה.

ש. עירובין מ"ח א'. מחייך עליה ר' יוסי בר' חנינא מאי טעמא קא מחייך אילימא כו' משום דקל הוא שהקילו חכמים במים דרבי טבלא כו'. והיינו דכמו שמהני מחיצה תלויה ה"נ מהני מחיצת קנים. ויש לשאול אמאי מחייך עליה והיינו דלמה לא אמר לו הטעם בהדיא דקל הוא שהקילו חכמים במים (ובשלמא להביא את דברי רב לא הי' אפשר כי ריב"ח הי' לפני רב לכאו', אבל עצם הדין למה לא ענה לו בהדיא ולמה מחייך עליה).

[וביותר זה תמוה לפירוש הריטב"א שספיקו של רבי חייא הי' אם מועיל מחיצה תלויה במים רק בין ב' חצירות כדתנן לקמן פ"ו א' או גם בין ב' תחומין, וכיון שכן אמאי מחייך עליה שהרי זהו באמת ספק כי במשנה לקמן פ"ו נתפרש רק לענין שני חצירות ולא נתפרש שם לענין בין שני תחומין ואמאי מחייך עליה].

ת. כדי שיבין (ויראה חכמתו).³⁶

ש. עירובין נ' ב'. אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי דאי מוקמית ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ארבע אמות מצי אזיל ואי לא לא מצי אזיל. היינו, דאם לא בירר באיזה ארבע אמות הוא קונה שביתה יש להסתפק שמא בצד השני של האילן הוא בחר ונמצא עומד מחוץ לתחום שלו ולכן לא יכול ללכת חוץ לד' אמותיו. ויש לשאול, למה לא אמר דודאי נתכוין לקנות שביתה בצד האילן שהוא בתוך התחום, כי הרי רצה כאן עירוב תחומין, ולמה יש צד שנתכוין לקנות שביתה במקום שזה לא יועיל לו. וצ"ב.

ת. אין מוכרח שהוא ת"ח.

ש. עירובין נ"א ב'. א"ר יהודה מעשה באנשי בית ממל כו'. לכאו' כיון שהעניות הי' כה קשה באותם שנים של הבצורת עד כדי שהוצרכו עניי הכפרים להחשיך על התחום בכל שבת, למה אנשי בית ממל ובית גוריון לא שלחו להם לפני השבתות.

ת. לא הי' בכדי שיעשה.³⁷

ש. עירובין נ"ג ב'. רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא אשכחיה לברוריא אמר לה באיזה דרך נלך ללוד אמרה ליה גלילי שוטה לא כך אמרו חכמים אל תרבה

³⁶לכאורה היינו, דמה שריב"ח חייך לא היה זה כדי לצחוק עליו ח"ו אלא הוא חייך כדי שיבין מתוך זה שאין זו ברייתא נכונה. (ויראה רבי חייא את חכמתו למה באמת אין זו ברייתא נכונה).

³⁷הנה בפשוטו מהתשובה נראה שהבין מרן שליט"א שהשאלה הנ"ל היא, למה העניינים הלכו פעם אחת בערב שבת עד סוף התחום ופעם שניה בשבת עד העיר ממל וב"ג שנמצא שהלכו ד' אלפים אמה בערב שבת (אלפיים בהליכתם לסוף התחום ועוד אלפיים בחזירתם משם לעירם) וח' אלפים אמה בשבת (ד' אלפים בהליכתם מעירם לממל וב"ג וד' אלפים בחזירתם משם לעירם), שהרי היה להם ללכת פעם אחת בלבד בערב שבת שאז היו הולכים רק ח' אלפים אמה. וע"ז השיב מרן שליט"א: לא הי' בכדי שיעשה, והיינו שבערב שבת לא היה להם לעניים פנאי וזמן ללכת מחוץ לבתיהם.

שיחה עם האשה היה לך לומר באיזה ללוד. יש לשאול בזה, א. דהא מה שאמרו אל תרבה שיחה עם האשה היינו עם אשתו כמ"ש במשנה שם (אבות א' ה') באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו, וא"כ היה לה לומר לו לר"י גם המשך דברי המשנה והיינו 'באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו', דאילו ממה שהיא אמרה לו לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה מה טענה עליו והרי זה אמור לענין איש ואשתו, והיה לה להביא גם המשך המשנה שם מאחר שעיקר טענתה עליו הוא מכלל המשך שאמרו ק"ו באשת חבירו. ב. דמ"ש שם אל תרבה שיחה עם האשה היינו שיחות וסיפורים כמבואר ברע"ב ותוי"ט שם ואילו כאן במעשה דריה"ג וברוריה הוסיף רק ב' מילים מיותרות כמ"ש לו היה לך לומר באיזה ללוד והיינו במקום לומר באיזה 'דרך נלך' ללוד, וא"כ מה טענה עליו מכח המשנה שם.

ת. אל תרבה שיחה שעם האשה.³⁸

ש. עירובין נ"ד ב'. פרש"י וז"ל, ישב לשמאל משה. דתניא המהלך לימין רבו הרי זה בור 'וכ"ש יושב' בזמן שאין שני לישוב בשמאל עב"ל, יש לשאול דהנה בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעי' ט"ז י"ז לא נזכר כלל לענין יושב רק לענין מהלך, ויש לשאול מ"ט. ת. היינו הך.

ש. בהג"ל. האם י"ל דהוא משום שהאידינא אין עושין כן רק תמיד יושבין מול הרב ולא בסמוך לו כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ט יעו"ש. ת. ג"ז נכון.

ש. בהג"ל. יש להעיר דמצד אחד אמרי' דכ"ש ביושב וכמ"ש רש"י וכו"ל, ומאידך אמרי' דביושב שרי לישוב בצד רבו כמבואר בגמ' גבי אהרן ולא אמרי' 'היושב' כנגד רבו ה"ז בור ורק במהלך אמרי' (יומא ל"ז א') 'המהלך' כנגד רבו ה"ז בור, וצ"ב.³⁹ ת. היינו הך.

ש. עירובין נ"ה ב'. ותניא כשהן נפנין אין נפנין כו'. צ"ב מדפרש"י (חוקת כ"א ה') בלחם הקלקל לפי שהמן נבלע באיברים כו' עכ"ל, וי"ל דהא כ' התוס' (בכורות מ"ד ב' ד"ה אימתי) דהא דאמרי' כשהן נפנין כו' איירי בקטנים, האם זה תי' נכון.

ת. ביומא ע"ה ב' פריך לה ומשני ע"ש.⁴⁰

³⁸לכאורה הכוונה ליישב בזה את ב' השאלות וכדלהלן. שאלה א' מיישב הכי, דהתנא באבות ה"ק, דאת השיחה שעם האשה אל תרבה והיינו שהאיסור כולל גם את מה שהיא מדברת עמו ולא רק את מה שהוא מדבר עמה, ולכן היא קיצרה ולא הוסיפה את המשך שאמרו 'ק"ו באשת חבירו' וסמכה עליו שהוא 'בין שכוונתה להמשך דברי המשנה כי הרי לא היתה אשתו ועל כרחך שמתכוונת להמשך דברי המשנה שם. ושאלה ב' מיישב הכי, שאותה שיחה שהיא נצרכת לו לדבר עם האשה עליה קאמר שלא ירבה בה, ומש"כ הרע"ב והתוי"ט כנ"ל אולי י"ל דזה קאי רק עמ"ש במשנה מכאן אמרו חכמים כו', אבל מה שאמרו שם אל תרבה שיחה עם האשה היינו אפי' בשיחה הנצרכת וכו"ל.

³⁹ע"י בזה עוד תשובות ממרן שליט"א להלן יומא ל"ז א'.

⁴⁰היינו שאי"ז תי' נכון, כי בתוס' שם כתבו דמ"ש כשהן נפנין כו' זהו 'אפילו' בקטנים והיינו לא רק בגדולים אלא אפילו בקטנים, וכיון שכן שוב א"א לתרץ כמ"ש בשאלה, ועל כן צריך לתירוצי הגמ' ביומא ותי' קמא

ש. עירובין שם. פרש"י וז"ל, אין נפנין לא לפניהן. חוץ לענן שמא ילך הענן והארון שם עכ"ל, לכאור', הרי הענן הי' מכלה הכל ואפי' נחשים ועקרבים. ועוד, הא כתיב וכסית וגו'. ולכאור' צ"ב.

ת. אינו ד"א.⁴¹

ש. עירובין שם. פרש"י וז"ל, אלא לאחוריהן. חוץ לענן דודאי לא יחזור הענן לאחוריו כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב שהרי מצינו שהענן חזר לאחוריו ח' מסעות כדפרש"י בפ' עקב י' ר'.

ת. סיבה מיוחדת.⁴²

ש. עירובין נ"ט א'. כולו ישראל נמי בצפרא דשבתא שכיחי גבי הדרי. פרש"י לשמוע דרשה, ולכאור' קצת צ"ב מהמבואר במשנ"ב סי' רצ"ב ס"ק ט' שבשבת הי' הדרשה בין מנחה למעריב.

ת. כשיכלו.⁴³

ש. עירובין שם. איבעיא להו חדשה מהו. לכאור' צ"ב טובא, דלמה היא צריכה כלל שיוור, והרי אינה עיר של רבים (והיינו של ס' ריבוא כדפרש"י לעיל נ"ט א').

ת. מנ"ל שאינה של רבים.

משני דהיו נפנין משום דברים שקנו מתגרי האומות ותי' בתרא משני דמייירי לאחר שסרחו ובאמת קודם שסרחו לא היו נפנין.

ומש"כ מרן שליט"א ע"ש, לכאור' היינו דעיקר התי' שכתבנו כן מבואר בגמ' ביומא שם והוא ממה שפריך שם 'ומה אני מקיים ויתד תהיה על אזנך' ולא פריך מקרא ד'ויד תהיה לך מחוץ למחנה' שבסדר הפסוקים זה קודם, והיינו משום שקרא ויד תהיה לך קאי על קטנים כמב' בברכות כמ"ש התוס' בבכורות, ולהכי לא שייך להקשות מהמן כי המן זה 'אוכל' ולא 'משקה'.

⁴¹לכאורה הכוונה ליישב את ב' השאלות, ושאלה א' מיישב הכי, דגם מה שהענן היה נצרך אכ"ל לכלות את זה, זהו ג"כ אינו ד"א. ושאלה ב' מיישב הכי, דאין זה כבוד לארון לעבור על מקום שיש בו בתוך האדמה כן, ומבחינת האדם שעושה כן ה"ז חוסר ד"א כלפי הארון שהולך לעבור שם אחרי כן.

⁴²היינו, שבאמת הענן חזר לאחוריו ומ"מ לא הי' צריך לחוש לכך שזה יהי', כי מה שזה הי', הי' לזה סיבה מיוחדת, אבל לעולם הי' ידוע שהענן אינו חוזר לאחוריו.

⁴³היינו, דהיו עושין את הדרשה כל מקום לפי הזמן שהיו יכולים לעשות הדרשה, ויש שהיו יכולים לעשותו בשבת בבוקר ויש שהיו יכולים לעשותו בשבת במנחה וכמו שמצינו מבואר כן בשבת קט"ז ב' יעו"ש.

ש. בהנ"ל⁴⁴. כוונת השאלה הי' כך: דהנה שיטת רש"י במשנה לעיל נ"ט א' דעיר של רבים היינו עיר שנכנסין בה ס' ריבוא בני אדם ועל עיר כזו צריך לעשות שיור (כדתנן התם, ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ חוצה לה כעיר חדשה שביהודה שיש בה חמשים דיורין כו'), והנה עיר חדשה אינה יותר מחמשים דיורים, דר"ש דפליג על ר"י מיקל דאין צריך נ' דיורין רק סגי בג' חצירות של שני בתים, וכיון שכן ודאי עיר חדשה אינה של ס' ריבוא בני אדם רק היא של נ' דיורין, וא"כ מאי מספקא אם עיר חדשה צריכה שיור והרי רק עיר של ס' ריבוא צריך שיור ואילו עיר חדשה היא רק נ' דיורין.

(ושמא הספק בעיר חדשה של נ' דיורין שנכנסין בה ס' ריבוא אי צריכה שיור מאחר שנכנסין בה ס' ריבוא, אך לכאן דוחק לפרש כן ספק הגמ' כי איך יכנסו ס' ריבוא במקום של נ' דיורין (וכ"ש לר"ש דעיר חדשה היינו ג' חצירות של ב' בתים דהיאך יכנסו שם ס' ריבוא⁴⁵) וצ"ב).

⁴⁴הנה בסוגיא זו שאלנו את מרן שליט"א שאלה נוספת, ואמנם לא הכנסנוהו בפנים השו"ת ממש רק בהערה כאן, וזאת מפני שלאחר שינון הדברים עם חכ"א שליט"א ראינו שלכאורה אינה שאלה, ומ"מ הכנסנוהו פה כדי לברר הדברים מאחר שמהתשובה נראה שמרן שליט"א כן ראה כאן שאלה, ויש לברר זאת. וז"ל השאלה: עירובין ס' א'. דהא רבה בר אבוא מערב לה לכולא מחוזא ערסייתא ערסייתא משום פירי דבי תורי דכל חד וחד הוי שיור לחבריה כו'. יש לשאול, דלכאן כיון שהם עירבו שכונה שכונה א"כ למה צריך שיור. דבשלמא כשמערבין עיר גדולה יחד צריך לשייר כדי שלא תשתכח תורת עירוב (כדפרש"י במשנה לעיל נ"ט א') אבל כאן שיש עירוב בכל שכונה ושכונה אמאי צריך כלל השיור. והשיב מרן שליט"א: לא פלוג רבנן. ע"כ.

וכתב החכ"א הנ"ל בזה"ל: והנה לכאורה היה נראה שכוונת השאלה היא שאם משיירין שיור שאין מערבין בו כלל, והיינו שהעיר מוערבת כולה והשיור עומד לעצמו ולא עירבו בו כלל, רק באופן זה צריך לשייר, אבל אם גם בשיור עשו בפני עצמם עירוב, לא צריך להגיע לדין שיור, ועל כן השאלה למה הגמרא קוראת למחוזא שהיה בה דין שיור והרי כל שיור (היינו כל שכונה ושכונה) היתה מוערבת, אבל לכאורה אינו שאלה, כי הגמרא לא אמרה שצריך דין שיור, אלא הגמרא רק אמרה שבפועל צריך לשייר, וזה הרי ודאי כך שאם לא שייר אסור, ועוד שאם זהו השאלה למה הוצרך מרן שליט"א להגיע לתשובתו 'לא פלוג רבנן', שהרי רבנן לא חייבו כאן דבר שבעיקר טעם הדברים לא היה צריך להיות, שהרי אם לא היה משייר היה אסור. עכ"ל החכ"א.

וחכ"א שליט"א אחר העיר דאכן דברי החכ"א הנ"ל צודקים, ומ"מ נראה שמרן שליט"א הבין הקושיא אהא דקאמר רבה בר אבוא בגמרא להלן מיניה 'הדר אמר לא דמי התם אי בעי לערובי דרך גגות והני לא מצו מערב' והיינו דבתחילה סבר רבה בר אבוא דהיאך נקיים דין שיור וקאמר דנקיימו ע"י שכל שכונה היא שיור לגבי השכונה השניה, ואח"כ סבר רבה דאין זה דומה לדין שיור והיינו כי דין שיור הוא דוקא היכן שיש אפשרות לערב את השיור יחד עם כל העיר והשאריו מקום בעיר שלא עירבוהו עם כל העיר כדי לעשותו 'שיור', אבל היכן שמלכתחילה א"א לערב כלל את מקום השיור עם שאר העיר אין זה 'שיור', ועתה נשאלת השאלה כך, שהרי דין שיור תכליתו הוא כדי שלא תשתכח תורת עירוב וכיון שכן מה לי שא"א לערב את השיור עם שאר העיר והרי סוף סוף תכלית דין השיור ישנו גם עתה והיינו בכך שרואים שאסור לטלטל משכונה לשכונה, וכיון שכן למה חזר בו רבה בר אבוא, והיה לו להישאר עם סברתו הראשונה שכל חד וחד הוי שיור לחבריה. וע"ז השיב מרן שליט"א: לא פלוג רבנן, והיינו דנכון הוא שגם ע"כ שא"א לטלטל משכונה לשכונה מתקיים תכליתו של דין השיור ולפיכך לא היה צריך כאן את דין השיור מ"מ גם כאן במחוזא צריך לקיים את דין השיור עצמו משום לא פלוג רבנן והיינו שלא יבואו עם אפשרויות אחרות כיצד לקיים מ"ש 'שלא תשתכח תורת עירוב' ולפיכך תיקנו חכמים שלעולם חייבים לעשות 'שיור' ממש ולא פתרונות אחרים ולהכי במחוזא נמי הוצרכו ל'שיור'.

⁴⁵לכאורה מה שכתבנו כאן ה"ז טעות כי לא נתבאר מחלוקת מהי עיר חדשה רק כמה צריך להשאיר בשביל דין שיור.

ת. זה עצמו הספק ולמה זה דוחק.

ש. עירובין ס"ג א'. ר"א אומר מורידין אותו מגדולתו שנאמר מויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' אע"ג דאמר להו לאחי אבא צוה ואותי לא צוה אפ"ה איענש דכתיב ולפני אלעזר יעמד ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע. לכא' צ"ב אמאי איענש והרי מה שאמר אלעזר ההלכות הי' זה מפני שלא הי' מי שיאמר את ההלכות וכדפרש"י בחומש (מטות ל"א כ"א) שמשו רבינו שכת ההלכות, וכיון ששכח, א"כ הי' אלעזר מוכרח לומר ההלכות במקום משה רבינו ולמה נענש (אדרבה, הי' צריך לקבל שכר שעל ידו נאמרו ההלכות שנשתכחו). ולכא' צ"ב.

ת. הי' לו לפייסו ולבקש מחילה.^{46 47}

ש. בהנ"ל. לכא' צ"ב למה הרי זה חשיב מורה הלכה בפני רבו, והרי חדא אי"ז הלכה חדשה לרבו (רק להזכיר למשה רבינו את מה שנאמר לו, וכמו שמצינו הרבה בגמ' שאביי הזכיר לרב יוסף את מה ששכח), ועוד שגם אינו חולק על רבו רק אמר אלעזר בדיוק מה שנאמר למשה רבינו. ת. להוראה צריך רשות.⁴⁸

ש. עירובין שם. דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמד כו'. לכא' צ"ב דהא מה שהוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר, פרש"י בחומש (מטות כ"ז כ"א) שהוא מטעם שמשו רבינו שאל מהקב"ה שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא⁴⁹, ועוד, דכיון דלא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע א"כ היכן נתקיים דבר ה' שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא.

⁴⁶לכאורה היינו דהיה צריך אלעזר לפייס את משה רבינו ולבקש מחילה על כבודו קודם שאמר ההלכה בפני משה רבינו, כי היה מוכרח לומר ההלכה כי היא נתעלמה אלא שהיה צריך מקודם שאמר לפייס ולבקש מחילה ממשה רבינו על כבודו של משה רבינו.

⁴⁷שו"ר דכבר הקשה כן במהרש"א ותי"ר באופן אחר וז"ל, אפ"ה איענש כו'. גם לפי המדרש דמכלל כעס בא משה לידי טעות ונתעלמה ממנו הלכה זו מ"מ ה"ל לאלעזר לשהות עד שיתיישב דעתו של משה מן הכעס והיה נזכר הלכה עכ"ל.

⁴⁸היינו, דשאלה קמא י"ל דנהי שאי"ז הלכה חדשה מ"מ הרי אמר זאת בפני רבו באופן של הוראה כמ"ש ויאמר אלעזר אל אנשי הצבא וגו' ולומר באופן של הוראה צריך לזה רשות גם אם אי"ז הלכה חדשה לרב (ומאביי לא קשיא כי שם הזכיר לרב יוסף שלא בלשון הוראה), ושאלה בתרא י"ל דגם היכן שאינו חולק על רבו ג"כ אסור לומר הוראה לפני רבו א"כ קיבל רשות לזה מרבו.

⁴⁹לכאורה שאלה זו ששאלנו היא טעות, כי בגמ' הכא לא נאמר למה הוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר, אלא נאמר ההיפוך והיינו למה בפועל לא הוצרך יהושע לעמוד לפני אלעזר. ותשובת מן שליט"א היא כנראה רק על שאלה בתרא וכדלהלן.

ש. עירובין שם. א"ר לוי כל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה כלאם וכתיב נון בנו יהושע בנו. צ"ב דהא אמרי' במגילה י"ד ב' ומי הו' ליה זרעא ליהושע והכתיב נון בנו יהושע בנו, ומשני, בני לא הו' ליה בנתן הו' ליה, וחזינן דהא דכתיב נון בנו יהושע בנו אין הכונה שלא הי' ליהושע ולד כלל, רק הכונה שהיו לו רק בנות ולא בנים, וא"כ צ"ב מה הראי' מדכתיב גבי יהושע נון בנו יהושע בנו דכל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד, דהא ליהושע היו עכ"פ בנות, והול"ל אזיל בלא בני רק עם בנתיה וכיו"ב. ולכאור' אין ליישב דבלא ולד הכונה בלא בנים אבל בנות כן יהיו, דבלא ולד משמע לגמרי וכדמבואר נמי במשנה נזיר י"ב ב'. וצ"ב. (פעם השיב לן מרן שליט"א על זה: הא והא גרמא. ולא זכינן להביין הכוונה).

ת. בלא ולד חשוב.

ש. עירובין ס"ג ב'. דאמר ר' אבא בר פפא לא נענש יהושע אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה שנאמר כו'. נשאלתי, לכאורה, הרי יהושע הי' אז בן פ"ב כי נפטר בן ק"י כדכ' ביהושע כ"ד, ופרנס את ישראל כ"ח שנה כדפרש"י בדהי"א ס"ב ה', וכיון שכן, למה עד אז לא היו לו בנים (ומשמע שאילו לא ביטל אותם אז מפו"ר הי' נולד לו בנים אז בזקנותו ולמה רק אז היו נולדים לו בנים ולמה קודם לכן לא נולדו לו בנים).

ת. הי' עונש כמ"ש חז"ל.⁵¹

ש. עירובין ס"ד א' - ב'. פתח אידך ואמר המחזיק בנכסי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו יקח בהן ספר תורה כו' רבא אמר אפילו עבד עיסקא ורווח כו' אמר רב נחמן בר יצחק אפילו כתב בהו תפילין כו'. יש לשאול אמאי לא סגי במצות מעשר כספים, דהא כל מה שצריך לקנות ס"ת או תפילין הוא כדי שע"י שיעשה בזה מצוה עי"כ יתקיימו

⁵⁰ לכאורה תשובת מרן שליט"א היא רק על שאלה בתרא וכן"ל בהערה הקודמת, והנה לכאורה יש להבין התשובה והיינו כי כשמשנה רבינו ביקש שלא יזוז הכבוד הזה מבית אבא היתה כוונתו להנהיג הדור וכיון שכן נהי' שאלעזר קיבל את הכהונה מ"מ היכן נתקיים דבר ה' שלא יזוז הכבוד הזה והיינו ההנהגה מבית אבא. וצ"ל, שהכוונה היא דעצם דבר זה שיתכן האפשרות שיהושע יצטרך לשאול באורים ותומים ע"י אלעזר ה"ז כעין הנהגה ג"כ לאלעזר ואף שבפועל יהושע לא היה צריך זאת.

⁵¹ לכאורה מהתשובה משמע שהיו ב' פעמים עונש שלא יהיו בנים האחד אחרי אותו הלילה שביטל את ישראל פו"ר והאחד קודם לכן כמ"ש חז"ל אלא שלא נתבאר לן היכן דברי חז"ל זה. ואם נימא שהכוונה היא לחז"ל שנענש על שהורה בפני משה בהא דאלדד ומידד בס"פ בהעלותך, זה לכאורה אינו יתכן, כי הלא הגמ' כאן בעירובין קאמרה כן בשם רבי לוי וקאמרה דהוא פליג על ר' אבא בר פפא. וצ"ב.

בידיה כדפרש"י, והכא דעביד עיסקא ורווח⁵² ודאי מפריש מעשר כספים וא"כ כבר עביד בהו מצוה ואמאי מצוה זו לא סגי ליה כדי שיתקיימו בידיה.

ת. אם רוצה בקיום צריך לעשות בקיום.⁵³

ש. עירובין ס"ד ב'. ולמדנו שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה. פרש"י וז"ל, מותר בהנאה. כגון הכא דאיכא טובת הנאה לנכרי עכ"ל, לכאור' צ"ב איך למדו מעובדא זו כן, והרי בשלמא אם רבי אילעאי הי' נותן לנכרי הגלוסקין עצמו ניחא דיתכן דמבגאי יכיר טובה לרבי אילעאי, אבל השתא דכל מה שרבי אלעאי נתן הלחם לנכרי הי' זה משום שרבן גמליאל אמר לו ליתן, והנכרי ידע מזה כדאמר' שם ניטפל לו ר' אילעאי כו', א"כ למה שהנכרי יכיר טובה לרבי אילעאי, ואם יכיר טובה יכיר לרבן גמליאל שאמר לו ליתן, וכיון שכן, מה הראי' דבעלמא חמצו כו' מותר בהנאה. ולכאור' צ"ב.

ת. שלוחו של אדם כמותו.⁵⁴

ש. עירובין ס"ה א'. איכא בינייהו דרב ששת דרב ששת מסר שינתיה לשמעיה מר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת. הנה לעיל ס"ד ב' קאמר, דדוקא בכדי רביעית שינה מפגיגה היין אבל ביותר מרביעית אדרבה שינה משכרתו, ולפי"ז לכאור' צ"ל דכאן רב ששת ורבי יוחנן סברו דאי"צ להמתין עד שיעצור מאליו על כרחך דמיירי הכא באופן ששנתו כדי רביעית ולא יותר⁵⁵. האם נכון הוא.

⁵² בפשוטו גם המחזיק בנכסי הגר צריך להפריש מעשר כספים עמש"כ מרן שליט"א בדרך אמונה שם ס"ק כ"ז לענין ירושה ונדוניה ולענין מתנה יעו"ש.

⁵³ לכאורה הכוונה היא כך, שאם רוצה בקיום מה שהרויח, צריך לעשות דבר שאינו מחוייב בו, ולכן לא מהני בשביל זה שיתן מעשר כספים, אלא צריך ליתן מעבר למה שחייב (ובעצם חיוב מעשר כספים עמש"כ מרן שליט"א בדרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ז תחילת ס"ק כ"ז ובצה"ל ס"ק נ"ג יעו"ש).

⁵⁴ ביאור השאלה והתשובה כך הוא: ביאור השאלה היא - דאילו את 'מעשה הנתינה' לנכרי עשה רבי אלעאי ואילו את 'ההנאה' נהנה רבן גמליאל ולא רבי אלעאי, וכיון שכן, מנין דאף בגוונא ש'הנותן' בעצמו הוא גם 'הנהנה' ג"כ מותר (דבשלמא אם מי שעשה את מעשה הנתינה [רבי אלעאי] הוא [היה] גם הנהנה יש ללמוד מכך שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה גם באופן שהנהנה הוא זה שעשה בעצמו את מעשה הנתינה, אבל השתא שהנהנה הוא זה שאמר לעשות את מעשה הנתינה ולא הנותן בעצמו מנין שגם באופן זה ההנאה מותרת). ביאור התשובה היא - שלוחו של אדם כמותו. והיינו, דאף ש[רבן גמליאל] לא נתן בעצמו [אלא רבי אלעאי נתן] מ"מ מעשה הנתינה [של רבי אלעאי] מתחייס אליו [לרבן גמליאל] משום ש'שלוחו של אדם כמותו' וכיון שכן שפיר יש ללמוד מכאן שחמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה גם באופן שהנהנה הוא זה שנתן. והנה אף שאין שליחות לדבר עבירה מ"מ אפשר דהכוונת התשובה שמעשה הנתינה מתייחס לרבן גמליאל מטעם שזה חשיב שהוא 'ערב' למעשה הנתינה של רבי אלעאי ולא מטעם 'שליחות' ממש, ויל"פ.

⁵⁵ כי אם שתו יותר מרביעית לא היה מועיל שיעירו אותו כי כששותה יותר מרביעית שינה משכרתו וכדלעיל ס"ד ב'.

ת. מי אומר שלא שתו יותר.⁵⁶

ש. עירובין שם. אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי⁵⁷. יש לשאול האם הכונה, כשאמרה לי אם והיינו שכשהיא אמרה לו כן עשה מה שאמרה או"ד קאמר שאם הי' אומרת לו כן' והיינו דלא בהכרח שהי' עושה כן. דאם כצד קמא צ"ב שהרי לא הי' אמו ממש ולמה הי' חייב בכבודה עד כדי שהי' מפסיד מזה באיכות התלמוד תורה.

ת. למה לא.⁵⁸

ש. עירובין שם. אמרה ליה ברתייה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינח פורתא. יש לשאול למה אמרה 'מר' ולא אמרה 'אבא' (גם, לא משמע הכא שזהו חסרון בכבוד אב⁵⁹, וצ"ב).

ת. אשה לא בקיאה כ"כ בלשון.⁶⁰

⁵⁶היינו, שאם רב ששת שותה רק רביעית ולא יותר יקשה לרבי חנינא למה לא יועיל שיעירוהו והרי שינה כל שהוא מפיגה את היין. ואלא על כרחך שרב ששת שותה יותר מרביעית ולכן קאמר רבי חנינא שזה לא יועיל מה שיעירוהו כי ר"ח ס"ל שכל זמן שלא ישן כל צרכו ה"ז כמו שישן רק כל שהוא שבאופן שישן רק כל שהוא בשותה יותר מרביעית שינה משכרתו. ומה ששאלנו שאם שותה יותר מרביעית למה לפי רבי יוחנן ורב ששת מועיל שיעירוהו י"ל דר"י ור"ש ס"ל שרק שינה 'כל שהוא' משכרתו אבל יותר מ'כל שהוא' מפיגה את היין אף שיעירוהו ולא יעור מעצמו ורב ששת ישן שינה של יותר מכל שהוא וכדפרש"י שינה 'מעט' ולכן שינתו הפיגה את היין.

העולה מזה, שאם שותה רביעית אפילו שינה כל שהוא והעירוהו שינתו מפיגה את היין, שותה יותר מרביעית אם ישן כל שהוא שינתו משכרתו נתעורר מעצמו שינתו מפיגה את היין לכו"ע, מחלוקת רבי יוחנן רב ששת ורבי חנינא זה באופן שישן יותר מכל שהוא ולא ישן כל צרכו והעירוהו שרבי יוחנן סובר שכיון שישן יותר מכל שהוא שינתו הפיגה את היין אבל רבי חנינא חולק וסובר שבשותה יותר מרביעית לא יועיל שינה אפי' יותר מכל שהוא [והיינו 'מעט'] עד שישן כל צרכו וייעור מעצמו.

⁵⁷פרש"י וז"ל, קריב כותחא. אפי' ציווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי. לא תנאי. לא הייתי שונה כמו ששנתי עכ"ל.

⁵⁸היינו שהוא כן היה חייב בכבודה עד כדי כך. וסמך לדבר יש ללמוד ממ"ש מגילה י"ג א' לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו'. וע"ע ב"מ ל"ג א' אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת 'שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא'. וע"ע בלשון ספר החינוך מצוה ל"ג שכתב בתו"ד וז"ל, כי הם הביאוהו לעולם 'גם יגעו בו כמה יגיעות' כו' יעו"ש.

⁵⁹שו"ר הא דאמר' בביצה כ"א א' בעא מניה רב אויא סבא מרב הונא כו' כי נפק אמר ליה רבה בריה לאו היינו רב אויא סבא דמשתבח ליה 'מר' בגויה דגברא רבה הוא כו', וכן הוא בנדרים מ"ט ב' דאמר' שם, רבה בר רב הונא אשכחיה לרב הונא דקאכיל דייסא באצבעתיה אמ' ליה אמאי קאכיל 'מר' בידיה א"ל הכי אמר רב כו', יעו"ש, וחזינן לכאורה דכך הי' הרגילות לקרוא לאבא בשם 'מר' וכמו שהיום קוראים 'אבא' כך היו קוראים אז 'מר', לכאורה. ועי' הערה הבאה.

⁶⁰היינו, דאם נכון הוא ש'מר' אינו לשון של כבוד אזי יש ליישב כאן שאמרה כן משום שאשה אינה בקיאה בלשון, ואמנם מרן שליט"א לא כתב שנכון הוא שזהו לשון שאינו של כבוד רק הכוונה כנ"ל. ועי' בתשובות להלן פסחים י"ג א' דכתב מרן שליט"א דפירושו של 'מר' הוא 'מורי ורבי', (ועי' מש"כ בהערה שם), ולפי"ז יתכן לומר דכשבתו של רב חסדא קראה לאביה 'מר' וכן בביצה הנ"ל שרבה קרא לרב הונא 'מר' היינו משום כיבוד אב. ועי' הערה קודמת.

ש. עירובין ס"ו א'. תהי בה רבי אלעזר אמר רבי זירא מאי תהייא דר"א כו'. יש לשאול מה תהו כ"כ, והרי סוף סוף איכא רבי יוחנן ורבי חנינא בר יוסף דס"ל דמהני ביטול (והאם זה התשובה לכך שאמר רבי זירא מאי תהייא דר"א).

ת. היינו הך.⁶¹

ש. עירובין שם. קא קשיא ליה דשמואל רביה כו'. האם הכונה רביה של רבי אלעזר או רביה של רבי זירא.

ת. של ר"א.

ש. עירובין ס"ז א'. רב חסדא ורב ששת כי פנעי בהדי הדדי רב חסדא מרתען שפוותיה ממתנייתא דרב ששת ורב ששת מרתען כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא.⁶² פרש"י וז"ל, ממתנייתא דרב ששת. שהיו משניות סדורות לו וירא רב חסדא שלא יקשה לו ממשנה על משנה ויאמר לו לתרצן. מפלפוליה. חריף וסבר היה ביותר ועמוק בשאלותיו עכ"ל, יש לשאול, אמאי היה ירא רב חסדא והרי הי' חריף וסבר ביותר וכיון שכן הי' יכול בקל יותר לתרץ. (ושמא לכן פרש"י חריף כו' ועמוק 'בשאלותיו' ולא פרש"י ועמוק 'בתיורציו', אך אם זה נכון א"כ מאי שנא דלמה הי' חריף וסבר רק להקשות ולא גם לתרץ, והיינו דכיון דהי' חריף וכו' א"כ למה לן לחלק ולומר דהי' חריף רק להקשות ולא גם לתרץ). וצ"ב.

ת. צריך להגיד האמת.⁶³

⁶¹ ביאור השאלה והתשובה כך הוא: דהנה מ"ש 'תהי' בה רבי אלעזר פירושו לדעת הערוך הוא ל' תימה (וברש"י לא פי' כן יעו"ש), וכיון שכן, צ"ב מה רבי אלעזר תמה כ"כ על דעת רבי יוחנן ורבי חנינא בר יוסף שמהני הביטול מכח ששמואל רביה של רבי אלעזר [עי' להלן תשובה הבאה] ס"ל דלא מהני הביטול, דבשלמא אי שמואל תנא היה ניחא התמיהה כי איך אמוראי פליגי אתנא אבל השתא ששמואל אמורא א"כ מאי תמיהה ליה לרבי אלעזר על ר"י ורחב"י מהא דשמואל. ומ"ש מן שליט"א 'היינו הך' אולי כוונתו למ"ש בשאלה דזהו גופיה מה דקאמר רבי זירא מאי תהיא דרבי אלעזר והיינו כי מה תמה עליהו מכח שמואל רביה, והרי בכוחו לסבור אחרת. אמנם מ"ש בגמ' 'אמר רב ששת גברא רבה כרבי זירא לא ידע מאי תהייא דרבי אלעזר' משמע שרבי זירא לא ידע מהא דשמואל ועל כרחך דכוונת רבי זירא אינה כמו שכתבנו לפרש כוונתו. וצ"ב.

⁶² ומכבדים היו זה את זה מאד וכדמצינו במגילה כ"ח ב' דאמרי' התם ה"ד הספידא דרבים מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא, יעו"ש ובר"ן שם.

⁶³ היינו דנהי שהי' חריף וסבר ביותר ועי"כ הי' פלפולו עמוק מ"מ צריך לתרץ תירוצי אמת ולא תירוצים שאינם אמת ולזה לא מהני כח הפלפול לבד אלא צריך גם את הבקיאות בכל המשניות והגמרא.

ש. בהנ"ל. יש לדקדק דאילו גבי רב חסדא קאמר 'מרתען שפוותיה' ואילו גבי רב ששת קאמר 'מרתע כוליה גופיה'. ומאי שנא דאצל ר"ח קאמר כך ואצל ר"ש קאמר כך.⁶⁴

ת. זה רק הבריות וזה הכל.⁶⁵

ש. עירובין ס"ח א'. א"ל רבה בר רב חנן לאבבי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף כו'. לכאור' מצינו כן ג"כ גבי רבא כדאמר' להלן ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיתיב התם ואיבטיל להו הא חצר א"ל רבינא לרבא והאמר שמואל כו', ומבואר דלא היה עירוב חצירות בחצרו דרבא⁶⁶ ולא מצינו שם שנתפלא רבינא על זאת רק הקשה לו מימרא דשמואל, וכיון שכן, מה נתפלא כ"כ רבה בר רב חנן על אבבי והרי מצינו שכן הי' הדרך לכאור' כפי שמצינו גם ברבא כן.

ת. כבר ידעו זה מאבבי.⁶⁷

ש. עירובין שם. א"ל מאי נעביד מר לאו כי אורחיה אנא טרידנא בגירסאי אינהו לא משגחי כו'. לכאור' צ"ב דהא תנן שבת ל"ד א' ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם 'ערבתם' הדדליקו את הנר, וכי ס"ד שאבבי ורבה לא קיימו דברי המשנה. [ועוד, למה רבה בר רב חנן לא שאל לאבבי ממשנה הנ"ל ורק שאלו איך יתכן שמבוי שיש בו ב' רבנן גדולים לא יהיה בו עירוב ושיתוף].

⁶⁴ ע"י הוריות י"ד א' דמבואר שם דרב יוסף [שהיו משניות ובריות סדורות לו כנתינתן מהר סיני. רש"י] הוה עדיף מרבה דהוה עוקר הרים [שהוא חריף ומפולפל, ערש"י שם] מטעם שהכל צריכין למרי חטיא [שהכל צריכין לרב יוסף, ערש"י שם] כו' [ומספקא לגמ' שם אי חריף ומקשה עדיף אי מתון ומסיק עדיף יעו"ש היטב - ויל"פ הספק לפי שגם מתון ומסיק מכוון להלכתא כמ"ש רש"י שם והרי הוא כסיני שמכוון להלכתא ערש"י שם, ועי' גיטין ס"ז א' דהכי מ' גבי רבי יהודה וכדפרש"י בד"ה חכם לכשירצה יעו"ש] - ומ"מ, כיון שכן ק' למה רב ששת מרתע 'כוליה גופיה' והרי הוא עדיף ונכתבאר בהוריות שם. ותשובת מרן שליט"א מת' גם ק' זאת.

⁶⁵ היינו, דרב חסדא רק שפוותיה מרעתן כי פחד רק מהבריות של רב ששת [ומ"ש רש"י בלשוננו שהיו 'משניות' סדורות לו הכוונה ל'בריות' ולא הכוונה ל'משניות' כי ודאי שרב חסדא ידע את כל המשניות ורק את הבריות לא ידע אותם כולם, כי לא כל הבריות היו ידועים לכולם כמבואר בגמרא הרבה, וכן מצינו בפירוש רש"י על התורה שכותב הרבה 'בלשון משנה' ואין זה משנה אלא ברייתא ודו"ק]. אמנם רב ששת מרתע כוליה גופיה כי רב חסדא היה שואל לו מכל התורה כולה ודו"ק. (וע"ע גיטין ס"ז א' איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים כו' יעו"ש).

(ופשוט שאין כוונת התשובה כך: זה רק ל' הבריות אבל לקושטא דמילתא מה שנאמר גבי ר"ח הי' גם לר"ש ומה שנאמר גבי ר"ש הי' גם לר"ח, ואין לומר כן, והיינו משום שהגמרא בה נאמר רב חסדא ורב ששת כי פגעי בהדי הדדי כו' אין זה ברייתא ופשוט).

⁶⁶ צ"ל: ומבואר דלא היה שיתופי מבואות בחצרו דרבא.

⁶⁷ היינו, דלכן רבינא לא נתפלא על רבא בכך, כי כבר ידע שכן היה מנהגם וכפי שהסביר אבבי לרבה בר רב חנן וכמבואר בגמ' לעיל. [והנה אין ליישב דאילו בהא דאבבי היה זה ב' בתים שבתוך חצר אחת כדפרש"י לעיל ס"ז ב' ד"ה מגו ביתאי, ואילו הכא דרבא היה זה ב' בתים שבב' חצירות. ואין ליישב כן, כי רבה בר רב חנן שאל לאבבי גם על שיתוף מבואות, והבן].

ת. יאמרו אנשים מרוב טרדתם שכחו.

ש. בהנ"ל. לכאור' צ"ב כיון דאינהו לא משגחי, למה אי"ז חייב את אביי להפסיק את לימודו [או רבה אף שהיה ראש ישיבה] לדאוג שיהיה עירוב ושיתוף כדי שבני המבוי לא יכשלו. והרי זו מצוה שא"א להיעשות בידי אחרים, דהא קמן שהיא לא נעשתה ע"י שום אדם אחר.

ת. חשב שיועיל בזעקה.⁶⁸

ש. עירובין שם. אמר להו רבא נישיליה לאימיה אי צריכא נחים ליה נכרי אנב אימיה כו' א"ל אימור תונבא בעלמא הוא דנקט לה. לכאור' צ"ב דכיון דאית לה תונבא (והיינו שטות מחמת חוליה כדפרש"י ביומא פ"ג א', או, שאינה מרגשת בצערה מחמת שעמומית החולי כדפרש"י בנדה ל"ז ב'⁶⁹) א"כ היאך אפשר לסמוך על דבריה באופן שהיא אומרת שהיא צריכה מים חמים, והרי אית לה תונבא. וצ"ב.

ת. בת ת"ח אינה מדברת שטויות.⁷⁰

ש. עירובין שם. פרש"י וז"ל, פנו לי מאני. בחצירו של רבא היו חמין כו' הלכך פינה כליו מבי גברי 'כדי שלא יבא להוציא משם לחצר' כו' עכ"ל, יש לשאול האם הכונה כדי שלא יוציא בטעות ויכשל ח"ו באיסור, או שחשש שאם יוציא בשוגג יאסור עליהם כדאיתא להלן ע"ב ממתני' דלקמן ס"ט ב'.

ת. שניהם.

ש. עירובין ס"ט א'. פרש"י וז"ל, במזיד אין יכול לבטל. קסבר ר' יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות עכ"ל, לכאור' קצת צ"ב דא"כ נמצא חוטא נשכר, כיון דבשלמא אי אי"צ לשכור ממנו ניחא, אבל עתה דע"י שדינו מומר לחלל שבת ואינו יכול לבטל מבלי שישכירו ממנו, א"כ נמצא משתכר בכך, ונמצא חוטא נשכר^{71 72}. ולכאור' צ"ב.

⁶⁸יתכן שהל' הי': בצעקה.

⁶⁹אין לומר נפק"מ בין ב' הפירושים, דלפי' קמא שהיא שוטה אינה יכולה להביא קרבן יולדת ובעלה הוא זה שצריך להביא בשבילה ועליה את הקרבן כמבואר בנדרים ל"ה ב' יעו"ש. כי אף לפי' קמא אין הכוונה שיש לה שטות כזו שמביאתה להיות לה דין של 'שוטה'.

⁷⁰לכאורה צ"ב היכן נתפרש בגמרא דמייירי כאן בבב ת"ח, ואולי מרן שליט"א דייק זאת ממ"ש אמר ליה רב משרשיא לרבא אמיה קא אכלה תמרי, דלכאורה מנין ידע זאת, אלא שהיא היתה בתו, ודוחק לומר דזו היא ראיית מרן שליט"א, כי רהיטת הגמ' לא משמע כן. עוד צ"ב, דלהתשובה נמצא דדין זה נאמר רק ביולדת שהיא בת ת"ח ולא בכל יולדת ואילו ברש"י ד"ה נישיליה לא משמע שיש חילוק בדבר, וצ"ב.

⁷¹ע"י כע"ז שביעית פ"ט מ"ט.

⁷²הנה אף שאי"צ לזה אלא שוה פרוטה מ"מ מסתברא שבנידון כזה לא יסכים להשכיר אלא בסכום גדול. וא"כ תיקשי דנמצא חוטא נשכר.

ש. עירובין ע' א'. ואין נוטלין רשות למה לי צריכא אף על גב דאמרי ליה קני על מנת להקנות. לכאור' יש לשאול, למה נקטה הגמ' ל' קנין והרי ביטול רשות פלוגתא היא אי הוי קנין רשות או סילוק רשות כדלקמן ע"א א' דב"ש סברי דהוי קנין וב"ה סברי דהוי סילוק, ולא מסתבר לומר דכולה מתני' הכא ב"ש היא. וצ"ב. וכן ק' בלשון רש"י לעיל ס"ט ב' בסוף ד"ה לא צריכא.

ת. לשון מושאל.

ש. עירובין פ"ז א'. א"ל אביי ודילמא לא היא כו' ועד כאן לא קאמר רבי חנניא בן עקביא התם אלא בימה של טבריא הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיות מקיפות אותה אבל בשאר מימות לא. ופרש"י וז"ל, אוגנים. שפה גבוה דהויא כמחיצות סביב לה דאיכא קצת הכירא דהיתר כו' עכ"ל, והנה הא דאמרי' אבל בשאר מימות לא היינו דלכך כותל חצר העובר על בור שבין ב' חצירות אינו מתיר א"כ יעשו מחיצה בפנים הבור. והשתא, לכאור' צ"ב מאי גרע בור זה שבין ב' חצירות יותר מימה של טבריה שהרי כיון שהבור נמצא בין ב' חצירות א"כ נמצא שהבור מוקף בכותלי החצירות ואם ימה של טבריא כיון דיש לה אוגנים ה"ז נחשב כמחיצות א"כ למה כותלי החצירות המקיפים את הבור שבין ב' החצירות לא יחשבו גם הם כמחיצות.

ת. שם יחיד וכאן רבים. ⁷⁴

ש. עירובין שם. אלא באגפיה ולהחליף והא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום כו' ובלבד שלא יחליפו. פרש"י וז"ל, והא כי אתא רב דימי גופיה אמר ובלבד שלא יחליפו כו' עכ"ל, יש לשאול אמאי גריס רש"י והא כי אתא רב דימי 'גופיה', דלכאורה זה משמע דאתא למימר דזהו מימרא דרב דימי גופיה ולא מימרא של רב דימי בשם רבי יוחנן ולמה לן לומר

⁷³ היינו דאף שנמצא משתכר בממון מ"מ אי"ז בכלל חוטא 'נשכר' מאחר שסוף סוף הוא יודע שהוא נחשב בעיני כולם כ'גוי' וזה אינו שווה לו אף בממון רב, ואף שלמעשה לוקח הממון בשביל השכירות מ"מ בעומק ליבו אי"ז ניחא ליה מאחר שנחשב כגוי ובהאי גוונא לא אמרינן 'נמצא חוטא נשכר'.

⁷⁴ היינו, דאילו ימה של טבריא הוי כרשות היחיד ולכן מועיל אצלו כוף וגוד, ואילו בור שבין ב' חצירות הוי כרשות הרבים, והיינו, דהנה בחצר, מדאורייתא כיון שהוא רשות היחיד אין צריך לערב כלל, אלא שרבנן גזרו בזה שאעפ"כ המוציא מבית לחצר יחשב הדבר כאילו הוא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים והטעם הוא מפני שהחצר נראה כעין רשות של רבים, והשתא כיון שהחצר היא כעין רשות הרבים [ואין כאן 'קצת היתר' כדלהלן] לכן בנידון דידן אף לרבי חנניא בן עקביא לא סגי במחיצות שמקיפות את ב' החצירות אלא צריך מחיצה בבור [למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה], ומשא"כ בימה של טבריא שמדאורייתא היא רשות היחיד מאחר שיש לה אוגנים והיינו מחיצות ורבנן שגזרו בה איסור שיהא דינה ככרמלית אי"ז מטעם שרבים משתמשים בה כהטעם שגזרו מבית לחצר אלא משום שהיא גדולה יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה, אבל כיון שימה של טבריא במציאות היא מוקפת לכן ה"ז איסור קל יותר וזה חשיב שיש לה 'קצת היתר' [כלשון רש"י] והיינו שזה איסור דרבנן קל יותר ולכן ס"ל לרבי חנניא בן עקביא דבזה תקנתא פורתא סגי.

כן, ולא עוד אלא דלהלן ע"ב קאמר ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום כו' וחזינן דהגמ' עצמה נקטה דזהו מימרא דרבי יוחנן ולא דרב דימי גופיה. (והאם⁷⁵ אתא רש"י לומר דבהו"א זהו (היינו מ"ש שלרבי יוחנן אסור להחליף כדפרש"י בע"ב בד"ה זעירי אמרה) בשם רב דימי ומסקנא זהו בשם זעירי, ודוחק). (ול' הר"ח והא כי אתא רב דימי א"ר יוחנן כו' הנה ר' יוחנן אסור להחליף וזה להחליף הוא).

ת. כי אתא מוכח שהי' שם.⁷⁶

ש. עירובין צ"ו ב'. לא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע הא נשים מעכבין וסתם מתני' רבי מאיר כו'. הנה הא דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע, אי"ז מיירי בתקיעות של מצוה וכדתנן שם אח"כ (ר"ה ל"ב ב') ומתעסקין עמהן עד שילמדו (לגירסת הגהות הגר"א שם⁷⁷), ולפי"ז מ"ש הא נשים מעכבין על כרחך דג"כ מיירי בתקיעות סתם ולא של מצוה דאל"כ מהו הדיוק הא נשים מעכבין. וכיון שכן, יש לשאול מה הראי' שר"מ לא סבר כר"י, שהרי ר"י מיירי באופן של מצוה וכגון סמיכה דהתם מיירי במצות סמיכה דקאמר שאע"פ שנשים פטורות מ"מ סומכות רשות אבל עכ"פ מצוה חיובית איכא התם רק שאינה מצוה של נשים ומשא"כ ר"מ מיירי באופן שאי"ז מצוה כלל שהרי לא מיירי התם בתקיעות של מצוה וכו', וא"כ מה הראי' דר"מ לא ס"ל כר"י. ולכאור' צ"ב.

ת. קאי על הכל.⁷⁸

ש. עירובין ק"ד ב'. שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו כו'. קצת צ"ב דהרי אפילו זכוב לא נראה בבית המטבחים כדתנן באבות פ"ה עשרה ניסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, ואיך יתכן שיהיה שרץ נמצא בביהמ"ק. (מח"א).

⁷⁵ בהתבוננות שניה לכאורה מש"כ כאן בסוגריים הוא טעות, עי' בגמ' שם, ובאמת תשובת מרן שליט"א לא קאי כלל על מש"כ כאן בסוגריים כי מרן שליט"א שלל לגמרי את מש"כ בשאלה וכתב פשט אחר וכמבואר להלן הערה הבאה יעו"ש.

⁷⁶ אולי הכוונה, דמ"ש 'גופיה' לא בא לומר שרב דימי אמרה בשם עצמו ולא בשם רבי יוחנן כמו שכתבנו בשאלה, אלא 'גופיה' בא לומר שרב דימי עצמו אמר המימרא בשם רבי יוחנן ולא אחרים אמרו המימרא הזאת בשם רבי יוחנן וזהו 'כי אתא מוכח שהי' שם' היינו שהיה שם והוא עצמו אמר המימרא הזאת בשם רבי יוחנן, כי אילו הי' זה שאחרים אמרו המימרא הזאת בשם רבי יוחנן לא היה קשה על רב דימי בשם רבי יוחנן קמייטא, ולכך הוצרכו לומר גופיה וכו'.

⁷⁷ וכ"ה גי' הרי"ף והרא"ש והרע"ב. והיינו, דלגירסא 'אבל מתעסקין עמהן' כו'.
⁷⁸ היינו דמ"ש בר"ה אין מעכבין כו' מיירי [אף] בתקיעות של מצוה [ולא כמו שכתבנו בשאלה שהם תקיעות שאינם של מצוה] וכמ"ש רש"י הכא בעירובין (בד"ה אין מעכבין) דמה שאין מעכבין את התינוקות מלתקוע הוא משום שצריך לחנכם במצוות יעו"ש, וכיון שכן ה"ז חשיב תקיעות של מצוה [ומש"כ בשאלה להביא ראי' דמיירי בתקיעות שאינם של מצוה היה זה דיוק מדקתני ומתעסקין עמהן] עד שילמדו ומשמע דכל זמן שלא למדו לתקוע, התקיעות אינם תקיעות של מצוה, אמנם אליבא דאמת תקיעות אלו ג"כ חשיב של מצוה משום שצריך לחנכם במצוות וכו' [ל]. (ועי' ר"ה ל"ג דמבואר שם דמה דאמר' טעם היתר שצריך לחנכם במצוות ה"ז דווקא בקטן שהגיע לחינוך וע"ז אמר' 'ומתעסקין עמהן עד שילמדו' אבל בקטן שלא הגיע לחינוך אין היתר זה ורק אמר' דאין מעכבין אותם מלתקוע יעו"ש, ולפי"ז קצת ק' על מה דרש"י כתב הכא בעירובין דטעם הדבר שאין מעכבין הוא משום שצריך לחנכם והלא בר"ה נתבאר דמ"ש שאין מעכבין קאי על קטן שלא הגיע לחינוך, וכן קצת ק' דהי' להגמ' הכא בעירובין להקשות ממה דאמר' במשנה 'ומתעסקין עמהן' ולא ממ"ש 'אין מעכבין התינוקות' כו'. ויל"ע בזה בר"ה שם).

ת. אין סומכין על הנס, וצריך לדעת ההלכה אם יקרה.⁷⁹

ש. עירובין ק"ה א'. ת"ר הכל נכנסין בהיכל לבנות ולתקן כו' ומצוה בכהנים אין שם כהנים כו'. לכאוי מ"ט נכנסו כהנים אומנים לקה"ק לתקן ולא נכנס גוי שאינו מוזהר ע"ז. (מח"א).

ת. יותר גנאי להכניס גוי לביהמ"ק.⁸⁰

ברוך רחמנא דסייען

⁷⁹⁷⁹ היינו דבאמת לא היה שרץ מת במקדש ומה שאמרו זה במשנה הוא כי אין סומכין על הנס וצריך לדעת ההלכה אם יקרה.

וחכ"א כתב לן ליישב, דזבוב זהו לענין שלא נגע בבשר קדשים ואילו שרץ במקדש על הקרקע אולי אפשר שיהיה וכדמצינו לענין עורבים על גג ההיכל בגמ' מנחות ק"ז א' בתוס' שם. והיינו דמזה שעורב היה יכול להיות שיהיה שם ה"נ גם שרץ יכול שיהיה שם. מיהו לכאוי יש לחלק כי שרץ הוא מת ואילו עורב אמנם הוא עוף טמא אבל מ"מ הוא חי.

והנה ז"ל התוס' במנחות שם, כליה עורב. פירש בקונטרס כו' ובמקום אחר פירש כו' ובערוך ערך כל פי' כו' ועוד פירש בערוך מקדש ראשון ששכינה שרויה בו לא היו צריכין כליה עורב שלא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני שלא היתה קדושתו ראשון הוצרכו לכליה עורב, ופ' שני דמועד קטן לא משמע כן גבי בית שעשה שלמה כו' משמע שהיה שם כליה עורב, ושמא תחלה עשה כליה עורב, שלא היה יודע, אחרי כן כשראה קדושתו, שמטו, עכ"ל התוס' שם.

ועי' בערוך שהביאו התוס' דכתב וז"ל לפי שבמקדש ראשון שהיתה קדושתו בכל הקהל והיתה השכינה שרויה בו לא היו עופות פורחות עליו אבל במקדש שני פחדו שמא אין קדושתו כקדוש' הראשון ושמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טומאה כו' עכ"ל.

והנה מבואר בהדיא בערוך דמה שעשו כליה עורב אין זה משום העורב עצמו אלא משום חשש שמא ישליכו שם דבר טומאה, ומסתמא 'דבר טומאה' זה לא מת [שסתם מת קוברים ואינו נמצא ע"פ השדה] אלא משרץ, וא"כ אדרבה מהא דכליה עורב יש ראייה לדברי מרן שליט"א שבאמת לא היה שרץ מת במקדש, שהרי מש"כ בערוך שבמקדש ראשון שהי' קדושתו בכל הקהל והיתה השכינה שרויה בו לא היו עופות פורחות עליו, לכאוי מקורו של הערוך הוא מהא דתנן דלא היה זבוב בבית המטבחים דכמו שלא היה זבוב ה"נ העופות לא היו משליכים דבר טומאה, ואם זבוב חי לא היה כ"ש ששרץ מת לא היה.

וא"ת למה בבית שני עשו כליה עורב כמ"ש הערוך וכנ"ל, והרי כמו שלא היה זבוב ה"נ לא היו עופות משליכים דבר טומאה,

צ"ל שמ"ש הערוך גבי בית שני ש'פחדו שמא' כו' הוא בדווקא והיינו שרק פחדו שמא כו' ולכן בתחילה שמו כליה עורב ואח"כ שראו קדושתו [ע"י שלא היה זבוב בבית המטבחים] הורידוהו, וראיה לזה ממ"ש התוס' גבי בית ראשון 'אחרי כן כשראה קדושתו שמטו' וכנ"ל והיינו שכשראו בבית ראשון שאי"צ כליה עורב הורידוהו וה"נ בבית שני שכשראו שאי"צ כליה עורב ודאי הורידוהו.

וא"ת דממה שהתוס' מייירי רק גבי בית ראשון לכאוי משמע שבבית שני לא הורידוהו, וא"כ אי"ז כמו שנתבאר בדברי הערוך, י"ל שתוס' ודאי לא פליגי אערוך וכל מה שתוס' אמרו שהורידו בבית ראשון הוא ע"פ יסוד דברי הערוך שאמר דבריו על בית שני, ותוס' בתחילה סברו שבבית שני שמו והורידו ובבית ראשון לא שמו בכלל ולכן הק' מגמ' שמבואר בה שגם בבית ראשון היה כליה עורב וע"ז תירצו שכשמו שבבית שני שמו והורידו וכמבואר בערוך ה"נ היה גם בבית ראשון.

ונמצא לפי"ז שהעופות לא השליכו שום דבר טומאה לא בבית ראשון ולא בבית שני וא"כ אדרבה מהא דכליה עורב מבואר כתשובת מרן שליט"א שלא היה שרץ מת בבית המקדש כלל.

ובעיקר חילוק החכ"א הנ"ל, בין זבוב לשרץ, יש לומר דזה תליא בדברי הראשונים ז"ל למה לא היה זבוב בבית המטבחים, דלפי רש"י שהוא משום מיאוס עיקר חילוקו מסתבר הוא, אבל לרבינו יונה באבות שם שכתב שהוא משום קדושה שפיר י"ל כמו שכתבנו לעיל שאין לחלק בין זבוב לשרץ.

